

Сучасний стан правової охорони мігруючих видів диких тварин в Україні: проблеми та перспективи

Єгор Данилович Кононенко*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: kononenkoeigor1@gmail.com

Анотація

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила серйозну деградацію місць проживання мігруючих видів диких тварин і перервала їхні традиційні міграційні шляхи, що становлять ключовий компонент європейської екологічної мережі. Нові виклики перед вітчизняною правовою системою в захисті та відтворенні дикої фауни одночасно оголили прогалини в національному законодавстві та показали нездатність наявних інструментів, у тому числі фінансових, швидко реагувати на екологічні кризи. Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан правової охорони мігруючих видів в Україні, ідентифікувати ключові проблеми та запропонувати комплекс інструментів їх вирішення, синхронізований із євроінтеграційними зобов'язаннями. Робота ґрунтується на поглибленому контент-аналізі ратифікованих міжнародних договорів, чинних законів, урядових методик 2022 р. та добірки актуальних наукових публікацій; застосовано порівняльно-правовий, системний і кейсовий підходи з акцентом на Рамсарські угіддя Чорноморсько-Азовського регіону. Встановлено, що бойові дії знищили або забруднили понад 1,2 млн га заповідних територій, а діючі методики оцінки збитків не враховують втрат екосистемної послуги «підтримка міграції». Закон України «Про тваринний світ» лише декларує охорону шляхів міграції без процедур відновлення; Стратегія-2030 лишається нефінансованою; відсутні правовий статус «міграційного коридору» й закон про екосистемні послуги, що унеможливує монетизацію збитків і їх компенсацію за рахунок репарацій. Запропоновано три пріоритетні напрями вдосконалення: 1) розроблення та впровадження методики монетизації послуги підтримки міграції; 2) законодавче закріплення коридорів у системі ПЗФ з окремим режимом охорони; 3) створення Фонду відновлення, який акумулюватиме репарації та платежі за екосистемні послуги, забезпечуючи сталий фінансовий механізм післявоєнної реставрації міграційних шляхів.

Ключові слова: міграційні коридори; екосистемні послуги; воєнні екозбитки; Боннська конвенція, інституційна імплементація.

Current State of Legal Protection of Migratory Wild Animal Species in Ukraine: Challenges and Prospects

Yehor D. Kononenko*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: kononenkoeor1@gmail.com

Abstract

Russia's full-scale armed aggression against Ukraine has severely degraded the habitats of wild migratory species and disrupted their traditional flyways, which form a key component of the European ecological network. These new challenges have simultaneously exposed gaps in domestic legislation and revealed the inability of existing financial instruments to respond rapidly to ecological crises. The article evaluates the current state of legal protection for migratory wildlife in Ukraine, identifies the main shortcomings and offers a set of integrated solutions aligned with the country's EU-integration commitments. The study relies on in-depth content analysis of ratified international treaties, current Ukrainian statutes, the 2022 governmental damage-assessment guidelines and a curated set of recent academic publications; comparative-legal, systems and case-study approaches are applied, with special focus on war-impacted Ramsar sites in the Black Sea–Azov region. Military operations have destroyed or polluted more than 1.2 million ha of protected areas, while existing damage-assessment methods ignore losses of the ecosystem service "migration support". Law of Ukraine "On the Animal World" merely proclaims corridor protection without recovery procedures; the 2030 Environmental Strategy remains unfunded; neither a legal status for "migration corridor" nor an Ecosystem-Services Act exists, preventing monetisation of losses and their compensation through reparations. Three priority avenues for improvement are proposed: (1) developing and implementing a valuation method for the ecosystem service of migration support; (2) legally anchoring corridors within the protected-area system under a dedicated protection regime; and (3) establishing a Corridor Recovery Fund to channel war reparations and ecosystem-service payments, thereby creating a sustainable financial mechanism for post-war restoration of migration routes.

Keywords: migration corridors; ecosystem services; war-related environmental damage; CMS, institutional implementation.

Вступ

Мігруючі види диких тварин відіграють ключову роль у підтриманні глобального біорізноманіття, забезпечуючи запилення, контроль шкідників і збереження генетичного різноманіття популяцій. Україна традиційно слугувала «містком» для десятків видів птахів, кажанів і риб. Проте після початку повномасштабної збройної агресії в 2022 р. ці шляхи зазнали безпрецедентного антропогенного тиску: мінування, бомбардування, руйну-

вання гідрологічних споруд і ліній електропередачі спричинили деградацію понад 1,2 млн га природо-заповідних територій та 14 водно-болотних угідь міжнародного значення [1]. Втрати поглиблюються токсичним забрудненням ґрунтів і водних екосистем, що безпосередньо скорочує кормову базу й підвищує смертність перелітних популяцій [1].

Проблема ускладнюється нормативними колізіями. Боннська конвенція зобов'язує держави-учасниці охороняти «середовища, особливо важливі для мігруючих видів» (ст. 4) [2], однак чинний Закон України «Про тваринний світ» хоч і визнає шляхи міграції об'єктом охорони, але не містить процедурного механізму їх відновлення [3]. Стратегія державної екологічної політики України до 2030 р. проголошує створення національної мережі екологічних коридорів, проте без фінансового підкріплення та міжвідомчої координації ця мета лишається декларативною [4]. Водночас новітні наукові дослідження, зокрема Є. П. Суєтнова, засвідчують, що відсутність законодавчого поняття «екосистемна послуга» блокує монетизацію втрат від руйнування коридорів і, як наслідок, гальмує мобілізацію ресурсів на їх відновлення [5].

Окремого значення набуває соціальний вимір. Rodríguez Goyes переконливо показує, що реальне виконання міжнародних природоохоронних договорів визначається не стільки формально-правовими зобов'язаннями, скільки балансом внутрішніх соціально-економічних інтересів [6]. Український випадок ілюструє цю тезу: пріоритет післявоєнної відбудови інфраструктури нерідко вступає в конфлікт із вимогами збереження міграційних шляхів. Емпіричні дані М. В. Волченка підтверджують, що показники реалізації національних стратегічних цілей у сфері охорони фауни залишаються «незадовільними» саме через брак бюджетних і кадрових ресурсів [7]. Додаткові виклики формує інвазійний тиск: деградація фронтових територій полегшує проникнення чужорідних видів, які конкурують з автохтонними популяціями за місця зупинки.

Директива ЄС про збереження диких птахів установила обов'язок держав-членів охороняти місця відпочинку та гніздування перелітних видів, поєднуючи правовий режим із фінансовими стимулами («платежами за екосистемні послуги») [8]. Водночас прецедентна практика ЄСПЛ (справа *Dubetska and Others v. Ukraine*) демонструє, що руйнування природних середовищ може кваліфікуватися як порушення права людини на повагу до приватного життя (ст. 8 Конвенції) [9]. Отже, недбале ставлення до міграційних коридорів створює не лише екологічні, а й серйозні правові ризики для держави.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі сучасного стану правової охорони мігруючих видів в Україні, ідентифікації критичних прогалин

та розробленні пропозицій щодо вдосконалення законодавчого й інституційного дизайну з урахуванням воєнних реалій та євроінтеграційних зобов'язань.

Завдання дослідження:

- 1) оцінити масштаб воєнного впливу на міграційні коридори за наявними урядовими та науковими даними;
- 2) проаналізувати колізії між міжнародними договорами, національним законодавством та підзаконними актами щодо охорони мігруючих видів;
- 3) дослідити інституційні та судові механізми захисту екологічних прав, включно з практикою ЄСПЛ;
- 4) сформулювати пропозиції щодо легалізації екосистемних послуг, запровадження статусу «міграційного коридору» в системі ПЗФ та створення фінансових інструментів відновлення.

Сукупність наведених обставин свідчить про нагальну потребу у впровадженні екосистемного підходу, що інтегрує екологічні, соціальні та правові аспекти управління міграційними шляхами. Це дослідження прагне зробити внесок у формування такої інтегральної моделі, спираючись на перевірені джерела й новітні методики.

Матеріали та методи

Вибірка нормативних та наукових джерел

Дослідження ґрунтується на цілеспрямованій вибірці з 15 узгоджених джерел, що охоплюють: а) міжнародні договори й прецедентну практику; б) чинні нормативно-правові акти України; в) фахові публікації 2020–2024 рр., у яких аналізується вплив війни на довкілля й правові механізми охорони мігруючих видів. Критеріями включення були: 1) наявність безпосереднього змісту про міграційні шляхи або екосистемні послуги; 2) актуальність; 3) офіційний або рецензований статус. У міжнародному блоці досліджено Боннську конвенцію (1979) [2] та рішення ЄСПЛ у справі *Dubetska and Others v. Ukraine* (2011) у викладі Н. Hreshchuk [9]. На національному рівні проаналізовано Закон України «Про тваринний світ» [3], Стратегію-2030 [4] та воєнні Методики КМУ № 326 (2022 р.) [13]. Емпіричну інформацію про екодеструктивний вплив зібрано з огляду І. Г. Пацевої та співавт. [1].

Методологічна рамка

Контент-аналіз нормативів. Усі відібрані акти кодувалися за трьома блоками: (А) дефініції міграційних шляхів, (В) процедурні механізми охорони/відновлення, (С) фінансові інструменти.

Порівняльно-правовий аналіз. Метод застосовано для зіставлення вимог Боннської конвенції [2] та Директиви ЄС «Про збереження диких птахів» (у викладі Х. Чопко) [8] із положеннями українського законодавства [3–4]. Це дозволило виявити розрив між практичним та визначеним європейським підходом і декларативними нормами національного права.

Системний підхід. Увага зосереджена на взаємозв'язку воєнних впливів, правових лакун і соціально-економічних факторів, що визначають реальну імплементацію норм. Такий підхід відповідає тезі Rodríguez Goyes про роль «внутрішніх соціальних зіткнень» у виконанні міжнародних договорів [6].

Кейсовий аналіз. Окремим кейсом обрано приклад руйнування Рамсарських угідь уздовж Чорноморського узбережжя, описаний І. Г. Пацевою [1]. Екологічні наслідки (токсичне забруднення, мінація) співвіднесено з браком правових інструментів оперативного відновлення, що наочно ілюструє дефіцит процедур у ст. 3 Закону України «Про тваринний світ» [3].

Обмеження дослідження:

- воєнний характер подій ускладнює доступ до деяких територій; емпіричні дані ґрунтуються головню на відкритих звітах [1];
- відсутність ухваленого Закону «Про екосистемні послуги» не дозволяє застосувати кількісну оцінку втрат; аналіз має якісний характер;
- частина підзаконних актів перебуває у стадії розроблення, тому результати відображають стан на червень 2025 р.

Попри ці обмеження, комбінування контент-, порівняльно-правового та системного аналізів забезпечило репрезентативну картину сучасних викликів і створило основу для розроблення цілісних рекомендацій.

Результати та обговорення

Руйнування міграційних коридорів та деградація середовищ існування під впливом воєнних дій

Повномасштабна агресія суттєво трансформувала екологічний ландшафт України, загрожуючи ключовим вузлам транзиту мігруючих видів. Поле бойових дій охопило понад 900 заповідних територій площею $\approx 1,2$ млн га, а також 14 водно-болотних угідь Рамсарської конвенції загальною площею ≈ 398 тис. га [1]. Бомбардування та мінування призвели до прямого знищення луків, лиманів і берегових екотонів, що традиційно слугували місцями відпочинку та годівлі для перелітних гусеподібних і куликів. Окрім фізичної втрати біотопів, токсичне забруднення ґрунтів (до 0,5 кг сірки на один реактив «Град») та нафтопродуктів із затонулих суден спри-

чиняє хімічний стрес, який знижує кормову базу й підвищує смертність птахів [1].

Автор вважає, що описані явища свідчать про взаємопов'язаний – і поки що недооцінений – «ефект-доміно»: ураження одного вузла мережі міграцій автоматично формує «екологічні прогалини», змушуючи зграї змінювати траєкторії перельоту, а це, у свою чергу, збільшує енергетичні витрати та ризик виснаження. Такі вторинні наслідки поки що не відображені у жодній офіційній методиці обліку воєнних збитків, що ускладнює планування відновлення.

Боннська конвенція вимагає від Сторін уживати «необхідних заходів для збереження середовищ, що є особливо важливими для мігруючих видів» (ст. 4) [2]. Реалізація цього зобов'язання ускладнюється тим, що Закон України «Про тваринний світ» хоч і включає «середовища існування та шляхи міграції» до об'єктів охорони (ст. 3), однак не містить механізмів їх оперативного відновлення чи адаптивного менеджменту в умовах воєнної шкоди [3]. У такій ситуації положення Стратегії-2030 щодо зменшення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття, зокрема шляхом вдосконалення принципів формування екологічної мережі, її розширення і невиснажливого використання, а також збереження унікальних природних ландшафтів, залишаються лише декларативними, адже їх реалізація залежить від фінансування й міжвідомчої координації, яку війна значною мірою паралізувала [4]. Автор підкреслює, що без підзаконних актів-«дорожніх карт» навіть найкраща стратегія ризикує залишитися на папері.

Додатковий тиск створюють інвазійні види, що поширюються вздовж порушених фронтових зон і конкурують із місцевими популяціями за ресурси. Слабке нормативне підкріплення інтегрованого контролю над IAS – наслідок фрагментарності законодавства, на що вказує Є. П. Суєтнов, підкреслюючи відсутність термінів «екосистемний підхід» і «екосистемні послуги» у базовому Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5]. У результаті вплив військової агресії і законодавча недостатність синергетично скорочують ефективну площу міграційних шляхів. Логічним кроком видається включення обов'язкового «інвазійного скринінгу» в польові оцінки після розмінування територій.

Водночас екосистемний підхід, якого вимагає Конвенція про біорізноманіття і який детально описано у рішеннях COP-V/6, пропонує перехід від «однобічного ринкового погляду» до багатофакторної оцінки взаємодій у межах ландшафту [10]. В. В. Шеховцов відзначає, що максимальна ефективність управління в сфері охорони диких тварин досягається при мультисуб'єк-

тній взаємодії та симбіозі державних, наукових і громадських акторів [11]. У контексті війни це означає необхідність залучати військове командування, екологічні НУО та місцеві громади до спільного моніторингу й оперативного відновлення пошкоджених коридорів. Автор наголошує: лише такий «трикутник відповідальності» може забезпечити безперервність охоронних заходів у зоні конфлікту.

Таким чином, воєнні дії одночасно виявили й загострили законодавчі лакуни, довівши критичну потребу у швидкому впровадженні екосистемного підходу та функціональних механізмів відновлення шляхів міграції як ключового індикатора стійкості біорізноманіття. Реальна інтеграція цих інструментів стане не лише запобіжником втрат, а й маркером цивілізаційної зрілості екологічної політики України.

Нормативні розбіжності та імплементаційні виклики євроінтеграції

Попри формальне визнання шляхів міграції диких тварин об'єктом охорони, українська нормативна конструкція залишається «пазлом» із прогалинами між базовими законами, підзаконними актами і міжнародними зобов'язаннями. Ключова дилема – як гармонізувати суворий режим Боннської конвенції, що вимагає «збереження середовищ, особливо важливих для мігруючих видів» [2], з практикою вибіркової імплементації, описаною Rodríguez Goyes для країн-ядра: внутрішні соціально-економічні конфлікти визначають обсяг реального виконання договорів [6]. Автор підтримує цю тезу, наголошуючи, що в Україні подібний конфлікт проявляється як зіткнення інтересів швидкої післявоєнної відбудови та зобов'язань із збереження біорізноманіття.

Закон України «Про тваринний світ» містить лише рамкові заборони погіршувати шляхи міграції, не забезпечуючи процедурного інструментарію – наприклад, обов'язкових планів відновлення або зонування коридорів [3]. На практиці це означає, що будь-який орендар прибережної смуги або лісокористувач може законно здійснювати вирубку чи днопоглиблювальні роботи, доки не доведено «пряму шкоду» профільному виду. Така доказова інверсія суттєво ускладнює превентивний контроль. Стратегія-2030 декларує створення транс'європейської мережі екологічних коридорів, але її показник («довжина відновлених коридорів») поки що не підкріплений фінансовими механізмами, що констатує М. В. Волченко, відзначаючи «незадовільний рівень виконання стратегічних завдань» [7]. Фактично відсутність гарантованого бюджету перетворює індикатор на статистичний, а не керівний параметр.

Порівняння із законодавством ЄС демонструє, що Директива «Про птахів» забороняє добування перелітних видів у періоди міграції й розмноження

та зобов'язує держави-члени охороняти відповідні біотопи [8]. Україна трансформувала ці положення лише частково: у системі спеціально охоронюваних територій відсутній правовий статус «міграційного коридору» як окремого різновиду ПЗФ, а експлуатаційна діяльність у таких зонах регламентується виключно загальними «водними» чи «лісовими» нормами. Унаслідок цього навіть незначне інфраструктурне втручання (будівництво доріг, трубопроводів, вітропарків) не проходить стратегічної оцінки впливу саме з огляду на міграційний чинник, що суперечить імперативу Боннської конвенції «уникати фрагментації ареалів» [2]. Додатково це створює правову невизначеність для інвесторів, які не розуміють, які критерії «дозволеності» застосує контролюючий орган.

Запровадження екосистемного підходу могло б подолати нормативну розірваність: інтегрувати оцінку екосистемних послуг міграційних коридорів у процедури ОВД і земле-/водокористування. Така інтеграція дала б можливість автоматично підраховувати втрати від запланованих робіт і вбудовувати їх в економіку проєкту через компенсаційні платежі. Однак відсутність спеціального Закону «Про екосистемні послуги» продовжує гальмувати монетизацію втрат і, відповідно, фінансування відновлення міграційних шляхів. Крім того, чинні методики обчислення збитків не містять показника «зниження прохідності коридору», що робить неможливим висування майнових позовів до порушників.

Отже, міждисциплінарна гармонізація – ключова передумова ефективної охорони мігруючих видів: без неї Україна ризикує залишитись у «полі напівімплементації», коли міжнародні норми проголошені, але не працюють у практиці просторового планування, землеустрою та екологічного контролю. Автор вбачає вихід у комбінації двох кроків: ухвалення рамкового закону про екосистемні послуги та внесення швидких змін до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» щодо введення окремої категорії «екологічний (міграційний) коридор». Це дасть змогу відразу перевести стратегічні гасла в юридичну площину повсякденної регуляторної діяльності.

Інституційно-правові механізми та судовий захист мігруючих видів

Конституційне право кожної особи на безпечне довкілля (ст. 50) формує підґрунтя для захисту міграційних коридорів як складової «системи екологічних прав» [9]. Це положення, на нашу думку, дозволяє розглядати шлях міграції не просто як біологічний феномен, а як елемент суспільного блага, безпосередньо пов'язаний із якістю життя нинішніх і майбутніх поколінь. Відповідно, порушення, що виникають унаслідок руйнування середовищ існування чи перешкоджання міграції, можуть кваліфікуватися не лише

як екологічні злочини, а й як посягання на фундаментальні права людини. Судова практика ЄСПЛ уже визнає такі ситуації об'єктом розгляду: у справі *Dubetska and Others v. Ukraine* Суд відзначив, що забруднення довкілля, яке порушує стале проживання заявників, є порушенням ст. 8 Конвенції [9]. Даний прецедент сигналізує українським судам про необхідність повніше застосовувати положення Боннської конвенції та національних законів для оперативного відновлення шляхів міграції, адже ігнорування екологічної складової неминуче призводить до наростання правових претензій на між-народному рівні.

Однак, внутрішні інституції стикаються зі значними викликами. І. Д. Казанчук фіксує зростання порушень правил добування диких тварин під час воєнного стану й наголошує, що органи держнагляду не мають ресурсів для належного реагування [12]. Автор підтримує це спостереження, зазначаючи, що структурна оптимізація екологічних інспекцій 2021 року скоротила людський ресурс майже на третину, а воєнні ризики додали нові бар'єри доступу до територій. Навіть там, де правові інструменти наявні, як-от запроваджені у 2022 році методики підрахунку воєнних екозбитків (постанова КМУ № 326), у розрахунках усе ще відсутня складова втрат екосистемних послуг, зокрема міграційних функцій угідь [13]. Це унеможливорює повну компенсацію збитків і гальмує відновлення коридорів, адже фінансування відшкодовує головним чином прямі матеріальні збитки, залишаючи поза увагою «невидимі» втрати біотичних взаємозв'язків.

Європейський вектор реформ задає чіткі орієнтири. Стратегія біорізноманіття ЄС-2030 передбачає «юридичний захист щонайменше 30 % територій та інтеграцію екологічних коридорів як частини справжньої Транс'європейської екологічної мережі» [14]. Для України це означає необхідність виокремити інститут «міграційного коридору» в Законі «Про природно-заповідний фонд України» та запустити державну програму, передбачену прикінцевими положеннями Стратегії-2030 [4]. На думку автора, саме законодавче закріплення поняття «коридор» із чітким режимом використання стане точкою входу для інвестиційних і бюджетних інструментів, адже нині відсутність правового статусу робить будь-які витрати на його збереження «необґрунтованими» з погляду Держаудитслужби.

Міжнародна практика підтверджує, що охорона мігруючих ресурсних видів потребує комплексних заходів, спрямованих на соціальну стійкість громад. У контексті океанічних риб J. Nakamura та співавтори доводять, що переміщення видів унаслідок кліматичних змін підриває права рибалок на працю й харчову безпеку, а юридичні рішення мають інтегрувати морське, кліматичне право, а також права людини [15]. Аналогічна мультигалузева інтеграція

необхідна й для наземних та водно-болотних маршрутів перелітних птахів чи кажанів, особливо в умовах воєнного навантаження на екосистеми. Автор підкреслює, що без урахування соціально-економічних чинників обмежувальні заходи щодо коридорів можуть зустріти спротив місцевих жителів, що зведе нанівець екологічний ефект.

Отже, поточний інституційний дизайн характеризується:

- конституційно і міжнародно закріпленими обов'язками щодо охорони міграційних шляхів;
- недостатньою імплементацією цих норм у національні процедури ОВД, землекористування та обчислення збитків;
- потребою в інтеграції екосистемних послуг та міжгалузевих підходів (екологічних, соціальних, прав людини) для формування дієвої моделі захисту мігруючих видів у післявоєнній відбудові. Комплексне вирішення зазначених завдань не лише мінімізує еколого-правові ризики, а й посилить верховенство права й довіру громад до інститутів державної влади.

Перспективи вдосконалення: екосистемний підхід, оцінка послуг та фінансові інструменти

Зіставлення міжнародних зобов'язань, національної стратегії та фактичної практики окреслює три головні вектори реформ. Автор підкреслює, що вони взаємодоповнюють одне одного: без законодавчого поняття «екосистемна послуга» неможливо повноцінно обґрунтувати статус коридору, а без фінансів – реалізувати навіть ідеально виписані режими.

1. Легалізація екосистемних послуг (ЕП) як драйвера охорони коридорів.

Системний аналіз екосистемних втрат нині заблокований відсутністю спеціального закону й методики монетизації, через що навіть Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326, не враховує втрати міграційної функції угідь [13]. Є. П. Суєтнов доводить, що без нормативної категорії «екосистемна послуга» Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» лишається фактично екосистемно-«сліпим» [5]. Автор уточнює: у світовій практиці саме прив'язка послуги до грошового еквівалента робить руйнування середовища «видимим» для міністерств фінансів та судів. Відтак необхідно:

- прийняти Закон «Про екосистемні послуги» (передбачений Планом відновлення) з окремим розділом про «послуги підтримки міграцій тварин»;

- включити оцінку ЕП до процедур ОВД і стратегічної екологічної оцінки, аби кожен інвестор бачив реальну вартість втрат;
- спрямувати т. зв. «платежі за ЕП» (waterbird offset, bat-friendly funds) на відновлення деградованих коридорів.

2. Функціональне закріплення екологічних коридорів у системі ПЗФ.

Встановлено, що у національному праві статус міграційних коридорів диких тварин досі нечіткий [2]. М. В. Волченко підкреслює, що державні програми до 2030 р. повинні включати в т. ч. охорону шляхів міграції [7]. Автор зауважує, що без окремої категорії об'єкта ПЗФ кадастрові карти не відображають коридори, а значить – їх не бачать проєктанти доріг і ЛЕП. Пропонується:

- внести до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» нову категорію «екологічний (міграційний) коридор» із режимом обмежень, аналогічним європейській мережі TEN-G [4];
- запровадити спрощену процедуру погодження маршрутів ЛЕП, доріг і трубопроводів через механізм «зеленої лінії», якщо проєкт передбачає екологічний міст або тунель. Такий підхід мінімізує бюрократію та водночас гарантує безпеку фауни.

3. Фінансова та інституційна стійкість.

Rodríguez Goyes доводить: реальна імплементація міжнародних договорів залежить від «внутрішніх соціальних зіткнень» і наявності сильних громадських акторів [6]. Український контекст, ускладнений воєнними втратами, водночас створює вікно можливостей: кошти репарацій мають включати компонент компенсації ЕП. Для цього:

- Міндовкілля спільно з Мінфіном – розробити підзаконний порядок спрямування частини репарацій до Фонду відновлення міграційних шляхів;
- на базі науково-дослідних установ створити Єдиний центр моніторингу міграцій як виконавця Боннської конвенції (співпраця в дослідженнях) і провайдера даних для судових позовів щодо відшкодування збитків;
- включити громади до системи «community-based monitoring» через грантові програми, що підвищить соціальну легітимність охоронних заходів, про користь чого пише В. В. Шеховцов (симбіоз і партнерство) [11].

Отже, реалізація цих трьох блоків – Закон про ЕП, спеціальний статус коридорів та фінансово-інституційні гарантії – дасть змогу виконати як вимоги Боннської конвенції, так і стратегічні цілі Стратегії-2030, ство-

ривши інтегровану систему охорони та відновлення мігруючих видів диких тварин в Україні. Автор переконаний, що поєднання правових, економічних і соціальних інструментів – єдиний шлях перетворити декларативні норми на дієвий механізм збереження транскордонного біорізноманіття.

Висновки

Дослідження засвідчило, що військові дії спричинили руйнування ключових екосистемних ланок українських міграційних коридорів, а чинна нормативна база виявилася неспроможною оперативно відповісти на ці виклики. Виявлено три критичні прогалини: 1) відсутність правового статусу «міграційного коридору» в системі ПЗФ; 2) нестача процедур і фінансування для відновлення шляхів міграції в рамках Закону України «Про тваринний світ» та Стратегії-2030; 3) неврахування екосистемних послуг у методиках оцінки військових збитків. Порівняльно-правовий аналіз показав, що європейські підходи (Боннська конвенція, Директива про збереження диких птахів) оперують чіткими зобов'язаннями щодо збереження місць зупинки та механізмами їх фінансування, тоді як українська система поки що обмежується деклараціями.

Для забезпечення ефективної охорони мігруючих видів пропонується: прийняти Закон «Про екосистемні послуги» з окремим блоком «послуги підтримки міграції»; внести до Закону України «Про ПЗФ» категорію «екологічний (міграційний) коридор» із спеціальним режимом; створити Фонд відновлення коридорів, який акумулюватиме репараційні та компенсаційні платежі; розгорнути систему «community-based monitoring» для підвищення соціальної легітимності заходів. Реалізація цих кроків уможливить інтегровану модель захисту транскоридонного біорізноманіття, гармонізує національне право з європейськими стандартами й закладе підвалини для стійкої післявоєнної відбудови природного середовища.

Список використаних джерел

- [1] Пацева І. Г., Алпатова О. М., Демчук Л. І., Кірейцева Г. В., Левицький В. Г. Сучасний стан навколишнього природного середовища в умовах впливу війни. *Екологічні науки*. 2022. Вип. 4(43). С. 19–22. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.есо.4-43.3>.
- [2] Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин від 23.06.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#o32 (дата звернення: 01.06.2025).
- [3] Про тваринний світ : Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text> (дата звернення: 01.06.2025).
- [4] Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

- [5] Suietnov Ye. The Concept of Ecosystem Services in Ukrainian Environmental Legislation. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2024. Vol. 7, issue 2. P. 370–392. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.070219>.
- [6] Rodriguez Goyes D. National legislative adoption of international wildlife law after treaty ratification. *Crime, Law and Social Change*. 2024. Vol. 81. P. 143–162. <https://doi.org/10.1007/s10611-023-10117-7>.
- [7] Волченко М. В. Державна політика щодо охорони тваринного світу. *Київський часопис права*. 2023. Вип. 1. С. 169–174. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.25>.
- [8] Чопко Х. Особливості правового регулювання використання та охорони диких тварин за законодавством України та Європейського Союзу. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2022. Вип. 75. С. 139–145. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11688/12015> (дата звернення: 01.06.2025).
- [9] Hreshchuk H., Ratushna B., Muzyka Ya. Ecological Rights as the Objects of Judicial Protection (Considering Practice of the European Court of Human Rights). *Review of Economics and Finance*. 2023. Vol. 21. P. 351–356. URL: https://refpress.org/wp-content/uploads/2023/04/Paper-2_REF.pdf (last accessed: 01.06.2025).
- [10] Suietnov Ye., Tulina E. Ecosystem Approach in Dealing with Invasive Alien Species: International, European and Ukrainian Experience of Legal Regulation. *Grassroots Journal of Natural Resources*. 2021. Vol. 4, issue 3. P. 79–93. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.040308>.
- [11] Шеховцов В. В. Науково-методологічні засади управління у сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу: проблеми реалізації та шляхи вдосконалення. *Юридичний вісник*. 2020. Вип. 3. С. 148–155. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.1935>.
- [12] Казанчук І. Д. Щодо вдосконалення організаційно-правового регулювання відносин у сфері охорони та використання тваринного світу і протидії браконьєрству в період воєнного стану в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. Вип 2(97). С. 172–182. <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.15>.
- [13] Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-p#Text> (дата звернення: 01.06.2025).
- [14] EU biodiversity strategy for 2030: Bringing nature back into our lives (COM(2020) 380 final) : European Commission. Brussels, Belgium, 2020. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>.
- [15] Nakamura J., Weston J.C.L., Lennan M. International Legal Responses for Protecting Fishers' Fundamental Rights Impacted by a Changing Ocean. *The International Journal of Marine and Coastal Law*. 2023. Vol. 38(3). P. 1–29. <https://doi.org/10.1163/15718085-bja10141>.

References

- [1] Patseva, I.H., Alpatova, O.M., Demchuk, L.I., Kireitseva, H.V., & Levytskyi, V.H. (2022). The current state of the natural environment under the influence of war. *Ecological Sciences*, 4(43), 19-22. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2022.eco.4-43.3>.

- [2] Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals. (June 23, 1979). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136#o32.
- [3] Law of Ukraine No. 2894-III "On the Animal World". (December 13, 2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>.
- [4] Law of Ukraine No. 2697-VIII "On the Basic Principles (Strategy) of the State Environmental Policy of Ukraine until 2030". (February 28, 2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
- [5] Suietnov, Ye. (2024). The Concept of Ecosystem Services in Ukrainian Environmental Legislation. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 7(2), 370-392. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.070219>.
- [6] Rodriguez Goyes, D. (2024). National legislative adoption of international wildlife law after treaty ratification. *Crime, Law and Social Change*, 81, 143-162. <https://doi.org/10.1007/s10611-023-10117-7>.
- [7] Volchenko, M.V. (2023). State policy regarding animal protection. *Kyiv Journal of Law*, 1, 169-174. <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.25>.
- [8] Chopko, Kh. (2022). Peculiarities of legal regulation of the use and protection of wild animals under Ukraine's legislation and the European Union rules. *Visnyk of the Lviv University. Series Law*, 75, 139-145. Retrieved from <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11688/12015>.
- [9] Hreshchuk, H., Ratushna, B., & Muzyka, Ya. (2023). Ecological Rights as the Objects of Judicial Protection (Considering Practice of the European Court of Human Rights). *Review of Economics and Finance*, 21, 351-356. Retrieved from https://refpress.org/wp-content/uploads/2023/04/Paper-2_REF.pdf.
- [10] Suietnov, Ye., & Tulina, E. (2021). Ecosystem Approach in Dealing with Invasive Alien Species: International, European and Ukrainian Experience of Legal Regulation. *Grassroots Journal of Natural Resources*, 4(3), 79-93. <https://doi.org/10.33002/nr2581.6853.040308>.
- [11] Shekhovtsov, V.V. (2020). Scientific and methodological principles of management in the field of protection, use and reproduction of the animal world: problems of implementation and ways of improvement. *Legal Bulletin*, 3, 148-155. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.1935>.
- [12] Kazanchuk, I.D. (2022). On improving the organizational and legal regulation of relations in the field of protection and use of the animal world and combating poaching during martial law in Ukraine. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, 2(97), 172-182. <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.15>.
- [13] Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 326 "On approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation". (March 20, 2022). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text>.
- [14] European Commission. (2020). *EU biodiversity strategy for 2030: Bringing nature back into our lives (COM(2020) 380 final)*. Brussels, Belgium. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>.
- [15] Nakamura J., Weston, J.C.L., & Lennan, M. (2023). International Legal Responses for Protecting Fishers' Fundamental Rights Impacted by a Changing Ocean. *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 38(3), 1-29. <https://doi.org/10.1163/15718085-bja10141>.

Єгор Данилович Кононенко

аспірант кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна

e-mail: kononenkoeigor1@gmail.com

ORCID 0009-0006-5918-4598

Yehor D. Kononenko

Postgraduate Student of the Department of Environmental Law

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine

e-mail: kononenkoeigor1@gmail.com

ORCID 0009-0006-5918-4598

Рекомендоване цитування: Кононенко Є. Д. Сучасний стан правової охорони мігруючих видів диких тварин в Україні: проблеми та перспективи. *Проблеми законності*. 2025. Вип. 169. С. 91–105. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.169.334008>.

Suggested Citation: Kononenko, Ye.D. (2025). Current State of Legal Protection of Migratory Wild Animal Species in Ukraine: Challenges and Prospects. *Problems of Legality*, 169, 91-105. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.169.334008>.

Статтю подано / Submitted: 04.04.2025

Доопрацьовано / Revised: 25.05.2025

Схвалено до друку / Accepted: 30.06.2025

Опубліковано / Published: 02.07.2025